

PANEL DYFARNU CYMRU
ADJUDICATION PANEL FOR WALES

Canllaw ar Gosbau

Cyhoeddwyd gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru dan Adran 75(10) o Ddeddf
Llywodraeth Leol 2000.

Rhagair gan y Llywydd

Mae'n bleser gennyf gyflwyno argraffiad newydd o'r *Canllaw ar Gosbau*. Mae'n egluro sut y bydd tribiwnlysoedd achos, tribiwnlysoedd apêl a thribiwnlysoedd achos interim Panel Dyfarnu Cymru yn gweithredu er mwyn gwneud penderfyniadau teg, cymesur a chyson ynglŷn â'r cosbau y dylid eu rhoi os yw unigolyn wedi torri'r Cod Ymddygiad Lleol.

Datblygwyd y canllaw gan aelodau o Banel Dyfarnu Cymru ar ôl ymgynghori ag Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru, Swyddogion Monitro a phartïon eraill sydd â diddordeb. Hoffwn ddiolch i bawb am eu cyfraniadau. Rwy'n gobeithio y bydd y Canllaw hwn o gymorth i bawb arall sydd â diddordeb yn y Cod – yn fwyaf arbennig, aelodau o gynghorau sir a chymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru. Hyderaf ei fod yn dangos rôl bwysig aelodau lleol, gwerth democratiaeth leol ac ymrwymiad y Panel Dyfarnu i hyrwyddo safonau o'r radd flaenaf mewn bywyd cyhoeddus yng Nghymru.

Claire Sharp
Llywydd Panel Dyfarnu Cymru

CYNNWYS

Cyflwyniad

tudalen 2

- statws, diben a defnydd arfaethedig y Canllaw, a sut y mae'n berthnasol i'r cyhoedd, aelodau unigol, Swyddogion Monitro a Phwyllgorau Safonau cynghorau, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru, Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a Phanel Dyfarnu Cymru.

Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus

tudalen 3

- y Cod Ymddygiad, beth a ddisgwylir gan aelodau lleol a'r broses i'w dilyn pan honnir bod rhywun wedi torri'r Cod.

Panel Dyfarnu Cymru

tudalen 5

- rôl Panel Dyfarnu Cymru, pwrpas y system gosbau a phwerau cosbi sydd ar gael i dribiwnlysoedd achos, tribiwnlysoedd apêl a thribiwnlysoedd achos interim Panel Dyfarnu Cymru.

Dull Gweithredu'r Tribiwnlysoedd: egwyddorion sylfaenol

tudalen 7

- trosolwg o'r egwyddorion cyffredinol sy'n sail i ddull gweithredu cyffredinol tribiwnlysoedd achos, tribiwnlysoedd apêl a thribiwnlysoedd achos interim, yn fwyaf penodol, tegwch, budd y cyhoedd, cymesuredd, cysondeb, cydraddoldeb a didueddrwydd, ac Erthygl 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol.

Tribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Apêl: pennu cosb

tudalen 9

- y cosbau penodol sydd ar gael i dribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl a'r broses bum cam a ddefnyddir i asesu difrifoldeb digwyddiad, amgylchiadau lliniarol a gwaethybol perthnasol ac unrhyw ffactorau ehangach, a chanllaw ar sut i bennu'r gosb benodol a'i hyd; rhoddir sylw hefyd i bŵer y tribiwnlys i wneud argymhellion.

Tribiwnlysoedd Achos Interim: pennu cosb

tudalen 18

- nodau arbennig tribiwnlysoedd achos interim, sef hwyluso ymchwiliad sy'n cael ei gynnal, a'r pwerau penodol sydd ar gael mewn ymateb i adroddiad, ac unrhyw argymhelliad, gan yr Ombwdsmon.

Atodiad: dogfennau a chanllawiau perthnasol eraill

tudalen 21

Cyflwyniad

1. Cyhoeddir y Canllaw hwn gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru (PDC) gan ddefnyddio pwerau sydd ar gael iddi dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000¹. Ei brif ddiben yw cynorthwyo tribiwnlysoedd achos, tribiwnlysoedd apêl a thribiwnlysoedd achos interim PDC pan fyddant yn ystyried y gosb briodol i'w rhoi i aelod, neu gyn aelod, y canfyddir ei fod wedi torri Cod Ymddygiad ei awdurdod.
2. Mae'r Canllaw hwn yn disgrifio:
  - i. rôl y fframwaith moesegol a'r Cod Ymddygiad wrth hyrwyddo safonau cyhoeddus uchel ymhlith aelodau o gynghorau, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru;
  - ii. rôl Panel Dyfarnu Cymru (PDC) a phwrpas y system gosbau;
  - iii. sut y bydd tribiwnlysoedd PDC yn pennu cosb ar ôl canfod bod rhywun wedi torri'r Cod.
3. Mae'r cosbau sydd yn y Canllaw hwn yn seiliedig ar y gwerthoedd sy'n sail i'r Cod Ymddygiad, yn fwyaf arbennig, pwysigrwydd sylfaenol hyrwyddo safonau o'r radd flaenaf mewn bywyd cyhoeddus lleol. Mae'r Canllaw'n ceisio cynorthwyo tribiwnlysoedd i bennu cosbau sy'n deg, yn gymesur ac yn gyson ym mhob achos.
4. Nid yw'r Canllaw'n rhagnodol, ac mae'n cydnabod y bydd y gosb a bennir gan dribiwnlys unigol yn ddibynnol ar ffeithiau ac amgylchiadau arbennig yr achos. Enghreifftiau yn unig sydd yn y Canllaw, ac ni fwriadwyd iddo ddatgan beth fydd yn digwydd ym mhob achos. Y tribiwnlysoedd fydd yn gwneud y penderfyniad terfynol ynglŷn â chosbau. Yn ogystal â'r Canllaw hwn, gallant ystyried ffactorau eraill sydd yn eu barn hwy'n angenrheidiol ac yn briodol. Nid yw'r Canllaw ychwaith yn effeithio ar gyfrifoldeb yr aelod cyfreithiol o dribiwnlys i roi cyngor ar faterion cyfreithiol, gan gynnwys cymhwysedd penodol adrannau perthnasol o'r Canllaw hwn.
5. Drwy amlinellu'r ffactorau y dylai tribiwnlys eu hystyried wrth benderfynu ynglŷn â chosb briodol, mae'r Canllaw'n cynnig dull gweithredu tryloyw er budd pob parti sy'n rhan o achos tribiwnlys. Mae'n ceisio sicrhau bod pawb yn ymwybodol, o'r dechrau, sut mae'r tribiwnlys yn debygol o benderfynu ynglŷn â chosb.
6. Mae'r Canllaw'n ceisio cyflawni swyddogaeth ehangach a chefnogi pawb sydd â diddordeb mewn cynnal, hyrwyddo a gwneud penderfyniadau sy'n ymwneud â'r Cod Ymddygiad. Mae'n ceisio ategu'r Canllaw statudol a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru², gan gadarnhau'r ymddygiad

---

¹ Mae Adran 75(10) o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 ("Deddf 2000") yn rhoi pŵer i Lywydd Panel Dyfarnu Cymru gyhoeddi canllaw yn nodi sut y dylai ei dribiwnlysoedd ddod i benderfyniad.

² Y Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol: Canllawiau (Awst 2016) a'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau

a ddisgwylir gan aelodau lleol a phwysleisio pwysigrwydd canolog hyder y cyhoedd mewn democratiaeth leol. Dylai fod yn ddefnyddiol i aelodau unigol, Swyddogion Monitro a Phwyllgorau Safonau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru, ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.

7. Bydd y Canllaw hwn yn dod i rym ar 1 Medi 2018. Mae'n ddogfen fyw a fydd yn cael ei diweddarau a'i diwygio yn ôl y galw, ar ôl ymgynghori.

Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus

Y Cod Ymddygiad

8. Cyflwynodd Deddf Llywodraeth Leol 2000 fframwaith moesegol i hyrwyddo safonau ymddygiad uchel mewn bywyd cyhoeddus yng Nghymru. Trefniadau canolog y fframwaith yw'r Cod Ymddygiad. Rhaid i bob awdurdod lleol, cyngor cymuned, awdurdod tân ac achub ac awdurdod parc cenedlaethol yng Nghymru gael Cod Ymddygiad. Rhaid i bob aelod etholedig a phob aelod cyfetholedig (sydd â hawliau pleidleisio), lofnodi ymrwymiad wrth dderbyn ei swydd a fydd yn datgan y bydd yn cydymffurfio â Chod ei awdurdod drwy gydol ei gyfnod yn y swydd.
9. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi Cod Ymddygiad enghreifftiol³ er mwyn sicrhau cysondeb ledled Cymru a rhoi sicrwydd i aelodau a'r cyhoedd ynglŷn â'r safonau sylfaenol a ddisgwylir. Mae'r Cod enghreifftiol yn gyson â'r deg egwyddor greiddiol ar gyfer ymddygiad⁴ a ragnodwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn 2001. Mae'r egwyddorion hyn yn deillio o Egwyddorion Pwyllgor Nolan ar gyfer Bywyd Cyhoeddus⁵:
  - i. Anhunanoldeb
  - ii. Gonestrwydd
  - iii. Uniondeb a Gwedduster
  - iv. Dyletswydd i Gynnal y Gyfraith
  - v. Stiwardiaeth
  - vi. Gwrthrychedd wrth wneud Penderfyniadau
  - vii. Cydraddoldeb a Pharch
  - viii. Bod yn Agored
  - ix. Atebolrwydd
  - x. Rhoi Arweiniad

---

cymuned: Canllawiau (Awst 2016), a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru dan Adran 68 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000

³ Gorchymyn Llywodraeth Leol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2008, fel y'i diwygiwyd gan Orchymyn Awdurdodau Lleol (Cod Ymddygiad Enghreifftiol) (Cymru) (Diwygio) 2016

www.legislation.gov.uk/wsi/2016/84/pdfs/wsi_20160084_mi.pdf a

www.legislation.gov.uk/wsi/2016/85/pdfs/wsi_20160085_mi.pdf

⁴ Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001 OS 2001 Rhif 2276 (Cy.166)

http://www.legislation.gov.uk/wsi/2001/2276/pdfs/wsi_20012276_mi.pdf

⁵ Adroddiad Nolan "Standards of Conduct in Local Government in England, Scotland and Wales"

Rhaid i godau lleol gynnwys unrhyw ddarpariaethau gorfodol sydd yn y Cod enghreifftiol a gallent gynnwys unrhyw ddarpariaethau dewisol sydd ynddo. Ar hyn o bryd, mae holl ddarpariaethau'r Cod enghreifftiol yn orfodol.

Yr hyn a ddisgwylir gan aelodau lleol

10. Rhaid i aelodau o gynghorau sir, cynghorau bwrdeistref sirol, cynghorau cymuned, awdurdodau tân ac achub ac awdurdodau parciau cenedlaethol yng Nghymru gydymffurfio â Chod eu hawdurdod:
  - pa bryd bynnag y maent yn gweithredu neu'n bresennol yn un o gyfarfodydd eu hawdurdod, yn hawlio eu bod yn gweithredu neu'n rhoi'r argraff eu bod yn gweithredu yn rhinwedd eu swydd fel aelod wedi'i ethol neu ei benodi neu fel cynrychiolydd eu hawdurdod;
  - unrhyw bryd, os ydynt yn ymddwyn mewn ffordd y byddai'n rhesymol ystyried eu bod yn dwyn anfri ar eu swydd neu eu hawdurdod, neu os ydynt yn defnyddio neu'n ceisio defnyddio eu swydd i gael mantais neu i osgoi anfantais i rywun neu os ydynt yn camdefnyddio adnoddau'r awdurdod.
11. Disgwylir i'r aelodau gymryd rhan mewn unrhyw hyfforddiant, a derbyn cyngor rheolaidd, yn ôl y galw, gan eu Swyddog Monitro a'u Pwyllgor Safonau Lleol. Disgwylir hefyd i'r aelodau fod yn gyfarwydd â chanllaw statudol yr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus ar y Cod⁶ a rhoi sylw iddo. Mae'n ymdrin â phob un o ofynion y Cod er mwyn helpu'r aelodau i ddeall eu dyletswyddau o safbwynt ymarferol. Mae'n cynnig cyngor ar yr egwyddorion moesegol sylfaenol y mae angen i lawer o aelodau eu hystyried yn rheolaidd – er enghraifft, datganiadau buddiant, cyfrinachedd ac a allai eu gweithredoedd gael eu gweld fel bwlio neu aflonyddu – yn ogystal â'r egwyddorion nad ydynt yn codi mor aml.
12. Yn y pen draw, rhaid i'r aelodau ddefnyddio eu barn broffesiynol i gymhwyso'r Cod a'r Egwyddorion i'w sefyllfa hwy eu hunain. Nid yw'r Cod yn caniatáu iddynt ddirprwyo cyfrifoldeb am eu hymddygiad.

Honiadau o dorri'r Cod

13. Mae protocolau lleol anstatudol wedi'u sefydlu ar gyfer cwynion lefel isel gan un aelod am aelod arall nad ydynt yn arwain at dribiwnlys achos na thribiwnlys apêl. Gellir cyflwyno honiadau bod ymddygiad aelod yn torri'r Cod i'r Ombwdsmon, a fydd yn penderfynu a ddylid ymchwilio i gŵyn ai peidio. Os bydd yr Ombwdsmon yn ymchwilio i gŵyn ac yn canfod bod tystiolaeth o dorri'r Cod, gall gyfeirio ei adroddiad at y Pwyllgor Safonau Lleol perthnasol neu at Lywydd Panel Dyfarnu Cymru. Gall yr Ombwdsmon hefyd gyfeirio adroddiadau

---

⁶ Y Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol: Canllaw (Awst 2016) a'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau o gynghorau cymuned: Canllawiau (Awst 2016), a gyhoeddwyd gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru dan Adran 68 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000

o ymchwiliad sy'n cael ei gynnal at y Llywydd i gael eu hystyried gan driwlynlys achos interim.

Panel Dyfarnu Cymru

14. Rhan o'r broses o gyflwyno'r fframwaith moesegol oedd sefydlu Panel Dyfarnu Cymru⁷ fel corff barnwrol, annibynnol â phwerau i ffurfio triwlynlysoedd i ymdrin ag achosion honedig o dorri'r Cod. Mae gweithrediad y Panel yn cael ei reoleiddio gan Lywodraeth Cymru.

Triwlynlysoedd achos

15. Penodir triwlynlysoedd achos gan Lywydd Panel Dyfarnu Cymru er mwyn ystyried adroddiad gan yr Ombwdsmon yn dilyn ymchwiliad i honiad bod aelod wedi camymddwyn. Mae triwlynlysoedd achos yn gyfrifol am benderfynu a yw aelod lleol wedi torri Cod Ymddygiad ei awdurdod, ac os yw, maent yn gyfrifol am bennu cosb briodol (os oes angen un).

Triwlynlysoedd apêl

16. Penodir triwlynlysoedd apêl gan y Llywydd i ystyried apeliadau gan aelodau yn erbyn penderfyniad Pwyllgor Safonau Lleol. Mae triwlynlysoedd apêl yn gyfrifol am adolygu penderfyniad bod aelod lleol wedi torri'r Cod Ymddygiad a pheidio â chydymffurfio ag unrhyw gosb a roddwyd. Gallant gefnogi a chadarnhau unrhyw gosb a roddwyd neu gyfeirio'r mater yn ôl i'r Pwyllgor Safonau gan argymhell cosb wahanol neu wyrdroi penderfyniad y Pwyllgor bod yr aelod wedi torri'r Cod. Ni all triwlynlys apêl argymhell cosb nad yw ar gael i'r Pwyllgor Safonau.

Triwlynlysoedd achos interim

17. Penodir triwlynlysoedd achos interim gan y Llywydd i ystyried adroddiad, ac unrhyw argymhelliad i atal aelod o'i swydd, sy'n cael ei wneud gan yr Ombwdsmon yn ystod ymchwiliad sy'n cael ei gynnal i achos honedig o dorri'r Cod. Mae'r triwlynlys yn gyfrifol am benderfynu a oes angen atal yr aelod neu'r aelod cyfetholedig dros dro, neu ei atal dros dro yn rhannol, o'r awdurdod neu o swyddogaeth o fewn yr awdurdod. Uchafswm hyd y cyfnod o atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol yw 6 mis. Yn wahanol i driwlynlysoedd achos a thriwlynlysoedd apêl, mae atal dros dro drwy driwlynlys achos interim yn weithred niwtral, gan fod ymchwiliad yr Ombwdsmon yn parhau.

Y system gosbau

18. Roedd gan y Pwyllgor ar Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus⁸ ran allweddol yn y gwaith o ddatblygu'r fframwaith moesegol a nododd yr angen am fecanweithiau i orfodi a chosbi deiliaid swyddi cyhoeddus nad oeddent yn cydymffurfio â'r safonau a ddisgwylid ganddynt, er mwyn i'r fframwaith

---

⁷ Rhan III, Deddf Llywodraeth Leol 2000

⁸ Cyfeiriad at yr adroddiad ar orfodi

moesegol ennyn hygrededd y cyhoedd. Pwrpas y cosbau sydd ar gael i dribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl Panel Dyfarnu Cymru yw:

- darparu ymateb disgyblaethol i achos lle mae aelod unigol wedi torri'r Cod;
- gwneud cofnod cyhoeddus o'r camymddwyn a'r gosb briodol;
- sicrhau nad yw'r unigolyn na neb arall yn camymddwyn yn y dyfodol;
- hybu diwylliant o gydymffurfio ar draws yr awdurdodau perthnasol;
- meithrin hyder y cyhoedd mewn democratiaeth leol.

19. Y cosbau sydd ar gael i dribiwnlys achos sydd wedi canfod bod rhywun wedi torri'r Cod yw⁹:

- a. peidio â chymryd unrhyw gamau mewn perthynas â'r achos o dorri'r Cod;
- b. atal yr aelod dros dro o'r awdurdod dan sylw, neu ei atal dros dro yn rhannol, am hyd at 12 mis;
- c. anghymhwyso'r aelod rhag bod yn aelod o'r awdurdod dan sylw, neu rhag dod yn aelod ohono yn y dyfodol, neu o unrhyw awdurdod perthnasol arall y mae'r Cod Ymddygiad yn berthnasol iddo am uchafswm o 5 mlynedd.

Y cosbau sydd ar gael i dribiwnlys apêl sydd wedi canfod bod rhywun wedi torri'r Cod yw:

- d. ceryddu;
- e. atal yr aelod o'r awdurdod dan sylw dros dro, neu ei atal dros dro yn rhannol, am hyd at 6 mis.

20. Mae'r cosbau'n amrywio o ran math a hyd er mwyn rhoi'r hyblygrwydd i dribiwnlysoedd ddefnyddio cosbau sy'n amrywio'n fawr o ran eu heffaith a'u galluogi i ymateb yn gymesur i amgylchiadau arbennig achos unigol. Nid yw'r Canllaw hwn yn cynnig tariff pendant i'w ddefnyddio i gyfrifo hyd y cyfnod o atal dros dro neu anghymhwyso a ddylai fod yn berthnasol i achosion penodol o dorri'r Cod. Yn hytrach, mae'n cynnig egwyddorion cyffredinol i'w hystyried gan bob tribiwnlys gan barchu'r manylion sy'n gwneud pob achos unigol yn wahanol.

---

⁹ Adran 79, Deddf Llywodraeth Leol 2000

Dulliau gweithredu Tribiwnlysoedd – egwyddorion sylfaenol

21. Rhaid i dribiwnlysoedd gadw mewn cof bob amser bod pob achos yn wahanol a bod angen gwneud penderfyniad ar sail ffeithiau ac amgylchiadau penodol pob achos unigol. Ar ôl canfod bod rhywun wedi torri'r Cod Ymddygiad rhaid i dribiwnlysoedd benderfynu drostynt eu hunain beth yw'r gosb berthnasol gan ddibynnu ar natur yr achos a pha effaith y mae wedi'i gael, ac unrhyw ffactorau perthnasol eraill. Rhaid iddynt hefyd sicrhau bod y cosbau'n ystyried yr egwyddorion sylfaenol a ganlyn er mwyn sicrhau bod eu penderfyniadau'n cefnogi uchelgeisiau cyffredinol y fframwaith moesegol, gan gyflawni diben y cosbau, a'u bod yn unol â rhwymedigaethau barnwrol ehangach y tribiwnlys.

Tegwch

22. Dylai'r tribiwnlys ystyried a cheisio cael cydbwysedd priodol rhwng buddiannau amrywiol yr Ymatebydd/Apelydd, yr Achwynydd, partïon eraill sydd â budd mewn achos, yr Ombwdsmon, yr awdurdod, yr etholwyr a'r cyhoedd yn ehangach.

Budd y cyhoedd

23. Tra'n ceisio sicrhau bod y gosb a roddir yn briodol, yn deg ac yn gymesur ag amgylchiadau'r achos, dylai'r tribiwnlys ystyried bod enw da democratiaeth leol a hyder y cyhoedd mewn democratiaeth leol yn bwysicach na buddiannau unrhyw unigolyn.

Cymesuredd

24. Bydd tribiwnlysoedd yn ystyried yr arferion da a nodwyd yng Nghanllawiau a Choflyfr Cod Ymddygiad yr Ombwdsmon¹⁰ er mwyn eu cynorthwyo â'u hymdeimlad o gymesuredd wrth benderfynu ar gosb sy'n briodol i faint a/neu natur y tramgwydd.

Cysondeb

25. Bydd y tribiwnlysoedd yn ceisio cael cysondeb rhwng eu cosbau er mwyn cynnal hygredd y fframwaith moesegol. Byddant yn ystyried yr arferion da a nodwyd gan yr Ombwdsmon (para.24) yn ogystal â'r Canllaw hwn a'u penderfyniadau blaenorol eu hunain. Os oes gan banel tribiwnlys reswm dros wro oddi wrth y Canllaw, dylai egluro'n glir pam y mae wedi gwneud hynny.

Cydraddoldeb a didueddrwydd

26. Mae trin pawb yn deg yn un o egwyddorion sylfaenol Panel Dyfarnu Cymru ac mae'n rhan o'r llw barnwrol sy'n cael ei dyngu gan aelodau unigol. Rhaid i dribiwnlysoedd sicrhau bod eu prosesau a'u harferion yn diogelu eu capasiti i wneud penderfyniadau gwrthrychol, annibynnol a diduedd, heb unrhyw ragfarn na ffafiaeth, er mwyn cadarnhau eu cyfrifoldebau barnwrol.

---

¹⁰ <https://www.ombwdsmon.cymru/code-of-conducts/?emergency=1>

Hawliau Dynol (Erthyglau 6 a 10)

27. Rhaid i dribiwnlysoedd sicrhau bod eu prosesau a'u harferion yn parchu hawliau dynol. Mae'r Canllaw hwn yn ceisio cefnogi'r egwyddorion hynny. Yn fwyaf arbennig, rhaid i dribiwnlysoedd sicrhau eu bod yn ystyried perthnasedd Erthyglau 6 a 10 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol yn eu trafodaethau. Mae'r erthyglau hyn yn cynnwys yr hawl i wrandawriad teg a rhyddid mynegiant.

28. Mae Erthygl 10 yn ddarpariaeth allweddol wrth ystyried achosion posibl o dorri'r Cod:

“10(1) Mae gan bawb yr hawl i ryddid mynegiant. Rhaid i'r hawl hon gynnwys rhyddid i arddel barnau ac i gael a rhannu gwybodaeth a syniadau heb ymyrraeth gan awdurdodau cyhoeddus a heb ystyried ffiniau ...

10(2) Gall arfer y rhyddid hwn, gan fod dyletswyddau a chyfrifoldebau'n cydfynd ag ef, fod yn amodol ar ffurfioldebau, amodau, cyfyngiadau neu gosbau a ragnodir gan y gyfraith ac sy'n angenrheidiol mewn cymdeithas ddemocrataidd, er lles diogelwch cenedlaethol, uniondeb tiriogaethol neu ddiogelwch y cyhoedd, i atal troseddau ac anhrefn, i ddiogelu iechyd neu foesau, i ddiogelu enw da neu hawliau pobl eraill, i atal datgelu gwybodaeth a gafwyd yn gyfrinachol, neu i gynnal awdurdod a didueddrwydd y farnwriaeth.”

29. Mae mesurau diogelu ychwanegol ar gyfer rhyddid mynegiant mewn dadleuon gwleidyddol, gan gynnwys dadleuon mewn llywodraeth leol. Mae Erthygl 10(2) yn caniatáu iaith a dadl ar faterion o ddiddordeb i'r cyhoedd a allai, mewn cydestun anwleidyddol, gael ei hystyried yn amhriodol neu'n annerbyniol. Nid yw'r diogelwch hwn yn cynnwys sylwadau personol di-alw-amdanynt neu dramgwyddus, nac '*iaith sy'n ennyn casineb*' drwy enllibio lliw, hil, anabled, cenedligrwydd (gan gynnwys dinasyddiaeth), gwreiddiau ethnig neu genedlaethol, crefydd neu gyfeiriadedd rhywiol.

30. Wrth ystyried Erthygl 10, dylai tribiwnlysoedd ddefnyddio'r dull tri cham a sefydlwyd gan Meistr Ustus Wilkie¹¹ yn achos *Sanders v Kingston (Rhif 1)* ac sy'n berthnasol i benderfyniadau yn ymwneud â thorri amodau a chosbau, fel a ganlyn:

- i. A all y Panel fel mater o ffaith ddod i'r casgliad bod ymddygiad yr Ymatebydd yn achos perthnasol o dorri'r Cod Ymddygiad?
- ii. Os yw, a oedd yr achos o ganfod tor-amod a rhoi cosb ar yr olwg gyntaf yn achos o weithredu'n groes i Erthygl 10?
- iii. Os oedd, a yw'r cyfyngiad dan sylw yn un sy'n cael ei gyfiawnhau drwy'r gofyniad yn Erthygl 10(2)?

---

¹¹ Wilkie J yn achos *Sanders v Kingston Rhif (1)* [2005] EWHC 1145

Tribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Apêl – pennu cosb

31. Bydd tribiwnlys yn penderfynu a yw cosb yn briodol ai peidio ar ôl ystyried ffeithiau achos a chanfod bod unigolyn wedi torri'r Cod Ymddygiad. Wrth bennu cosb briodol, dylai dull gweithredu'r tribiwnlys fod yn ddigon eang i'w alluogi i ystyried buddiannau amrywiol y rhai sy'n ymwneud â'r achos, unrhyw amgylchiadau penodol sydd gan yr ymatebydd/apelydd unigol, diben arfaethedig y cosbau sydd ar gael (yn fwyaf arbennig, y budd i'r cyhoedd yn ehangach) a chyfrifoldebau barnwrol ehangach y tribiwnlys.
32. Bydd tribiwnlysoedd achos yn penderfynu ynglŷn â'r gosb briodol i'w rhoi, os oes angen rhoi cosb, a hyd unrhyw gosb o'r fath; bydd tribiwnlysoedd apêl yn ystyried priodoldeb y gosb a roddir gan y Pwyllgor Safonau.

Y broses bum cam

33. Bydd tribiwnlys achos a thribiwnlys apêl yn dilyn proses bum cam wrth bennu cosb:
- 33.1 asesu difrifoldeb y tor-amod ac unrhyw ganlyniadau i unigolion a/neu'r cyngor (para.34 - 38)
- 33.2 nodi'r math cyffredinol o gosb y mae'r Tribiwnlys yn credu ei bod yn fwyaf tebygol o fod yn briodol o ystyried y tor-amod; (para.39)
- 33.3 ystyried unrhyw amgylchiadau lliniarol neu waethybol perthnasol a sut y gallai'r rhain effeithio ar lefel y gosb sy'n cael ei hystyried; (para.40 i 42)
- 33.4 ystyried unrhyw addasiad pellach sydd ei angen er mwyn sicrhau bod y gosb yn cael effaith briodol, o ran cyflawni dibenion y gosb; (para.43)
- 33.5 cadarnhau'r penderfyniad ynglŷn â chosb a chynnwys eglurhad, gyda'r penderfyniad ysgrifenedig, o resymau'r tribiwnlys dros benderfynu ynglŷn â'r gosb a ddewiswyd er mwyn galluogi'r partïon a'r cyhoedd i ddeall ei gasgliadau. (para.53)

Asesu difrifoldeb y tor-amod

34. Bydd difrifoldeb cymharol y tor-amod yn cael effaith uniongyrchol ar benderfyniad y tribiwnlys ynglŷn â'r angen am gosb ac, os hynny, pa un ai atal dros dro, neu atal dros dro yn rhannol (am hyd at 12 mis), neu anghymhwys (am hyd at 5 mlynedd) sy'n debygol o fod yn fwyaf priodol. Er hyn, mae'n bwysig cadw mewn cof mai'r unig beth y gall tribiwnlys apêl ei wneud yw argymell atal dros dro (yn rhannol neu'n llawn) am hyd at 6 mis, a bod y cyfyngiadau ar ei bwerau'n golygu na all argymell anghymhwys.
35. Bydd y tribiwnlys yn asesu difrifoldeb gan gyfeirio'n benodol at:
- natur a graddau'r tor-amod, a nifer yr achosion o dorri'r Cod;
  - beusrwydd yr aelod, ei fwriadau wrth dorri'r Cod, ac unrhyw achosion blaenorol o dorri'r Cod;

- gwir ganlyniadau a chanlyniadau posibl y tor-amod – i unrhyw unigolyn/unigolion, y cyhoedd yn ehangach a/neu'r cyngor yn ei gyfanrwydd;
- i ba raddau y mae gweithredoedd yr aelod wedi dwyn anfri ar ei swydd neu'r awdurdod perthnasol, neu faint o botensial sydd yna iddynt wneud hynny.

36. Dyma enghreifftiau o'r ffordd y gallai tribiwnlysoedd gymharu difrifoldeb:

- mae tor-amod sy'n cynnwys twyll bwriadol er mwyn cael budd personol neu er mwyn gwahaniaethu yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol na thor-amod sy'n cynnwys defnydd diofal o gyfeiriad ebost cyngor ar broffil personol yn y cyfryngau cymdeithasol;
- bydd tor-amod sy'n cynnwys aflonyddu systematig, neu fwlio aelod iau, yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol nag achosion o iaith amharchus yn ystod dadl yn y cyngor;
- mae torri cyfrinachedd sy'n arwain at ddatgelu cyfeiriad plentyn sy'n derbyn gofal yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol na datgelu cyngor cyfrinachol swyddog cynllunio;
- mae tor-amod sy'n arwain at effaith negyddol sylweddol ar enw da'r swydd neu'r awdurdod yn debygol o gael ei ystyried yn fwy difrifol nag ebost wedi'i eirio'n amhriodol at aelod o'r cyhoedd.

37. Mae achosion o dorri'r Cod sy'n cynnwys llwyr anwybyddu cyngor awdurdodol penodol a roddir ynglŷn â dull o ymddwyn a/neu'r Cod (yn enwedig gan swyddog monitro'r awdurdod perthnasol), camddefnyddio gwybodaeth gyfrinachol, freintiedig neu sensitif yn fwriadol, er budd personol neu er budd cyfaill personol agos, camymddwyn rhywiol, ymddygiad troseddol, gwahaniaethol, trachwantus, a bwlio a/neu aflonyddu i gyd yn debygol o gael eu hystyried yn achosion difrifol iawn o dorri'r Cod.

38. Bydd aelod sydd wedi cael cyfnod o garchar am dri mis neu ragor heb yr opsiwn o dalu dirwy yn ystod y pum mlynedd cyn iddo gael ei ethol neu ar ôl iddo gael ei ethol yn cael ei anghymhwyso'n awtomatig¹².

Dewis y gosb bosibl

39. Ar ôl asesu difrifoldeb cymharol yr achos o dorri'r Cod, bydd y tribiwnlys yn ystyried pa un o'r camau gweithredu sydd ar gael iddo yw'r un mwyaf priodol¹³. Yn unol ag egwyddorion tegwch a chymesuredd, dylai'r tribiwnlys ddechrau ystyried y gosb bosibl drwy edrych ar y gosb sy'n cael yr effaith leiaf.

¹² Adran 80(1)(d), Deddf Llywodraeth Leol 1972

¹³ Adran 79, Deddf Llywodraeth Leol 2000

Peidio â chymryd camau pellach

- 39.1 Er bod aelod wedi torri'r Cod Ymddygiad, gallai tribiwnlys benderfynu nad oes angen cosb. Gallai tribiwnlys benderfynu peidio â chymryd camau pellach mewn amgylchiadau fel y rhai osod:
- methiant i ddilyn y Cod oherwydd esgeulustod;
  - un digwyddiad yn unig, lle mae'r posibilrwydd o niwed o ganlyniad iddo yn fach iawn;
  - yr unigolyn yn derbyn bod y posibilrwydd o beidio â chydymffurfio â'r Cod yn y dyfodol yn annhebygol, ac nad oes rhesymau ehangach dros gosb i sicrhau nad yw hynny'n digwydd;
  - amgylchiadau personol penodol, gan gynnwys ymddiswyddiad neu waeledd, sy'n golygu bod cosb yn ddiangen a/neu yn anghymesur.
- 39.2 Dylai tribiwnlys sy'n canfod bod rhywun wedi torri'r Cod, ond sy'n penderfynu nad oes angen rhoi cosb, ystyried a oes angen rhoi rhybudd i'r aelod ynglŷn â'i ymddygiad a/neu ofyn am sicrwydd ynglŷn â'i ymddygiad yn y dyfodol. Mae hon yn ffordd effeithiol o wneud cofnod o ymddygiad yr aelod, sy'n cael ei adlewyrchu ym mhenderfyniad ysgrifenedig y tribiwnlys, fel bod modd ystyried y rhybudd a/neu'r sicrwydd pe canfyddid yn y dyfodol bod yr un aelod wedi torri'r Cod eto. Gellir dwyn methiant i gydymffurfio ag unrhyw sicrwydd a roddwyd i'r tribiwnlys i sylw'r tribiwnlys mewn gwrandawiadau yn y dyfodol.

Atal dros dro am hyd at 12 mis

- 39.3 Gallai tribiwnlys achos atal yr aelod o'r awdurdod(au) y mae wedi torri ei God /eu Cod dros dro am hyd at 12 mis.
- 39.4 Mae atal dros dro yn briodol pan fydd difrifoldeb y tor-amod yn golygu bod ymateb disgyblaethol â therfyn amser yn briodol er mwyn atal gweithredu o'r fath yn y dyfodol, tynnu'r aelod o'r awdurdod/rôl o fewn yr awdurdod dros dro, diogelu'r safonau a bennwyd gan y Cod a sicrhau'r cyhoedd bod y safonau'n cael eu cynnal.
- 39.5 Nid yw atal dros dro am lai na mis yn debygol o gyflawni amcanion y system gosbau a gallai danseilio amcanion cyffredinol y system. Atgoffir tribiwnlysoedd hefyd mai'r gosb fwyaf sydd ar gael i Bwyllgorau Safonau lleol yw atal dros dro am 6 mis. Dylent gadw hyn mewn cof wrth ystyried achos sydd wedi'i gyfeirio gan yr Ombwdsmon at y Panel Dyfarnu, yn hytrach na'r Pwyllgor Safonau lleol, ac wrth ystyried apêl yn erbyn cosb gan Bwyllgor Safonau lleol. Mae'n bosibl i dribiwnlys apêl argymhell cynyddu'r gosb a roddwyd yn wreiddiol gan y Pwyllgor Safonau.
- 39.6 Gallai tribiwnlys benderfynu bod atal dros dro yn briodol mewn amgylchiadau fel y rhai isod:
- pan fydd gweithred yr aelod wedi dwyn anfri ar swydd neu awdurdod yr aelod ond na chanfuwyd ei fod wedi gweithredu'n groes i unrhyw

baragraff arall yn y Cod (er hyn, bydd y gosb fwyaf priodol yn dibynnu ar ffeithiau penodol pob achos);

- pan fydd y tor-amod yn galw am ymateb disgyblaethol ond, o ystyried amgylchiadau'r achos, ei bod yn annhebygol iawn y bydd achos arall o dorri'r Cod;
- pan fydd yr aelod wedi cydnabod ei fod ar fai, dangos ei fod yn deall beth oedd o'i le â'i ymddygiad, ac ymddiheuro i'r rhai gafodd eu heffeithio.

Atal Dros Dro yn Rhannol am hyd at 12 mis

- 39.7 Gall y tribiwnlys atal aelod dros dro yn rhannol, hynny yw, bydd yr aelod yn cael ei atal rhag cyflawni swyddogaeth neu rôl benodol (er enghraifft bod yn aelod o bwyllgor neu is-bwyllgor penodol neu ddal swydd benodol) am hyd at 12 mis.
- 39.8 Mae atal dros dro yn rhannol yn briodol os yw'r tor-amod yn ddigon difrifol i gyfiawnhau atal dros dro (gweler uchod) ond bod amgylchiadau'r achos yn golygu bod yr aelod yn cael dal i gyflawni ei swydd gyhoeddus ac eithrio'r rôl/swyddogaeth/gweithgaredd sy'n cael ei gyfyngu'n benodol gan yr ataliad dros dro.
- 39.9 Mewn achos o atal dros dro yn rhannol, bydd angen i'r tribiwnlys benderfynu o ba rôl/swyddogaeth/gweithgaredd y bydd yr aelod yn cael ei atal, ac os yw'r unigolyn yn aelod o fwy nag un awdurdod, pa effaith y bydd atal dros dro yn rhannol yn ei gael ym mhob awdurdod perthnasol.
- 39.10 Gallai atal dros dro yn rhannol fod yn briodol mewn amgylchiadau fel y rhai isod:
- mae'r aelod yn gallu cydymffurfio â'r Cod at ei gilydd, ond mae'n cael anhawster i ddeall neu dderbyn y ffordd y mae'r Cod yn cyfyngu ar ei ymddygiad mewn agwedd benodol ar weithgaredd y cyngor/awdurdod;
  - mae'r camymddwyn yn uniongyrchol berthnasol i swyddogaeth benodol neu faes penodol y mae'r aelod yn gyfrifol amdano ac yn anghyson â'r swyddogaeth neu'r maes hwnnw;
  - dylai'r aelod gael ei symud dros dro neu ei atal rhag cyflawni swyddogaethau gweithredol i'r corff y mae'r Cod yn berthnasol iddo.

Anghymhwyso am uchafswm o 5 mlynedd

- 39.11 Gall tribiwnlys achos anghymhwyso'r aelod rhag bod yn aelod, neu ddod yn aelod yn y dyfodol, o'r awdurdod dan sylw neu unrhyw awdurdod perthnasol arall y mae'r Cod Ymddygiad yn berthnasol iddo am uchafswm o 5 mlynedd.
- 39.12 Anghymhwyso yw'r gosb fwyaf difrifol sydd ar gael i dribiwnlys. Mae'n debygol o fod yn briodol os yw'r tor-amod mor ddifrifol fel bod ymateb disgyblaethol sylweddol yn briodol er mwyn sicrhau nad yw'r un peth yn

digwydd eto, dangos yn glir bod ymddygiad o'r fath mewn swydd gyhoeddus yn annerbyniol, pwysleisio pwysigrwydd y Cod a chadw hyder y cyhoedd mewn democratiaeth leol. Nid yw anghymhwysu am lai na 12 mis yn debygol o gyflawni llawer (ac eithrio mewn amgylchiadau lle mae cyfnod yr aelod yn y swydd yn mynd i ddod i ben yn ystod y cyfnod hwnnw neu os nad yw'n aelod bellach).

39.13 Gallai tribiwnlys benderfynu bod anghymhwysu'n briodol mewn amgylchiadau fel y rhai isod:

- ceisio budd personol yn fwriadol (iddo ef/iddi hi ei hun, aelod o'r teulu neu gyfaill personol) drwy gamddefnyddio aelodaeth o'r awdurdod a/neu adnoddau'r awdurdod;
- ceisio rhoi rhywun arall dan anfantais yn fwriadol drwy gamddefnyddio aelodaeth o'r awdurdod a/neu adnoddau'r awdurdod;
- diystyru neu beidio â chydymffurfio â darpariaethau'r Cod yn fwriadol a dal i fynnu bod ganddo hawl i wneud hynny;
- peidio â chydymffurfio â darpariaethau'r Cod dro ar ôl tro a dangos tebygolrwydd y bydd patrwm yr ymddygiad yn parhau;
- ceisio budd gwleidyddol yn fwriadol drwy gamddefnyddio adnoddau neu bŵer cyhoeddus yn yr awdurdod;
- ail achos o dor-amod, neu achos dilynol o dor-amod, er gwaethaf rhybudd a/neu er ei fod wedi rhoi sicrwydd ynglŷn â'i ymddygiad yn y dyfodol mewn achos blaenorol gerbron un o dribiwnlysoedd Panel Dyfarnu Cymru;
- ymddygiad sy'n codi amheuaeth ynghylch addasrwydd yr Ymatebydd ar gyfer swydd gyhoeddus;
- dwyn anfri difrifol ar yr awdurdod perthnasol.

Amgylchiadau lliniarol a gwaethgol

40. Bydd y tribiwnlys yn mynd ymlaen i ystyried sut y gallai amgylchiadau penodol yr aelod liniaru a/neu waethygu lefel y gosb sy'n cael ei hystyried. Cynlluniwyd y cam hwn er mwyn ystyried unrhyw amgylchiadau personol sy'n effeithio ar ymddygiad yr aelod, gan gynnwys diffyg profiad, galluedd, dealltwriaeth, cyfrifoldeb (am y tor-amod), edifeirwch, gwneud iawn ac unrhyw ganfyddiadau blaenorol. Mae'r broses hon yn debygol o gael effaith sylweddol ar hyd y gosb, gan gynyddu neu leihau'r cyfnod yn unol â'r ffactorau lliniarol neu waethgol. Gallai ffactorau o'r fath fod yn ddigon ambell waith i berswadio tribiwnlys y gallai atal dros dro (os oes angen) fod yn fwy priodol nag anghymhwysu, neu fel arall.

41. Rydym yn annog tribiwnlysoedd i ddilyn y ffyrdd isod o weithio. Er hynny, rydym yn eu hatgoffa mai enghreifftiau yn unig sydd yma. Os yw ffactor lliniarol/gwaethgol yn ymwneud yn uniongyrchol â natur neu ddifrifoldeb y tor-amod, a bod y tribiwnlys eisoes wedi ystyried y ffactor hwnnw wrth ddewis y

gosb briodol, dylid ystyried yn ofalus i ba raddau y dylid cynnwys y ffactor hwnnw wrth liniaru/gwaethygu. Er enghraifft:

- os atal dros dro yw'r gosb sy'n cael ei hystyried, oherwydd bod yr ymddygiad yn cael ei ystyried yn ddigwyddiad 'untro', ni ddylai'r ffactor hwn gael ei ystyried fel ffactor lliniarol hefyd oni bai fod natur 'untro' y tor-amod mor eithriadol fel na ddylai gael effaith uniongyrchol ar hyd yr ataliad dros dro;
- os yw'r tor-amod yn cael ei ystyried yn un difrifol oherwydd ei fod yn 'dwyn anfri ar yr awdurdod', ni ddylai'r ffactor hwn gael ei ystyried fel ffactor gwaethgol oni bai fod yr anfri mor eithriadol nes ei fod yn cael effaith uniongyrchol ar hyd yr anghymhwysiad.

42. Dylai tribiwnlysoedd hefyd sicrhau eu bod yn parchu hawl gyfreithlon aelod i apelio ac i wahaniaethu datganiadau neu honiadau a wnaethpwyd wrth ymarfer yr hawl honno oddi wrth y gweithredoedd hynny y gellid eu hystyried fel ffactorau gwaethgol a gynlluniwyd er mwyn rhwystro prosesau'r Ombwdsmon neu'r Panel Dyfarnu.

Amgylchiadau lliniarol

- i. tystiolaeth wedi'i chadarnhau fod y camymddwyn wedi'i effeithio gan amgylchiadau personol, gan gynnwys ieched a straen;
- ii. cyfnod byr o wasanaeth neu ddiffyg profiad mewn rôl benodol;
- iii. hanes blaenorol o wasanaeth da (yn enwedig os yw dros gyfnod maith);
- iv. unwaith yn unig y digwyddodd y camymddwyn;
- v. er bod yr aelod wedi torri'r Cod, nid oedd yn bwriadu unrhyw falais;
- vi. digwyddodd y camymddwyn oherwydd bod yr aelod wedi cael ei bryfocio neu ei ddylanwadu gan rywun arall;
- vii. roedd y tor-amod yn deillio o gred ddidwyll, ond anghywir er hynny, nad oedd y camymddwyn dan sylw'n gyfystyr â methiant i ddilyn y Cod, yn enwedig ar ôl derbyn cyngor priodol;
- viii. roedd y camymddwyn, er ei fod yn torri'r Cod, yn arwain at rywfaint o fanteision a oedd o fudd i'r cyhoedd;
- ix. mynegiant gwleidyddol o farn ddidwyll, er ei bod wedi cael ei mynegi'n ormodol, neu ddadl wleidyddol (gweler paragraffau 27-30 uchod a Ffactor gwaethgol xii below);
- x. yr aelod ei hun yn rhoi gwybod am y tor-amod;
- xi. cydnabod ac edifarhau'r camymddwyn ac unrhyw ganlyniadau;
- xii. ymddiheuriad, yn enwedig ymddiheuriad cynnar, i unrhyw un a gafodd ei effeithio;
- xiii. cydweithredu mewn ymdrechion i gywiro effaith y methiant;

- xiv. cydweithredu â'r swyddog ymchwilio a'r pwyllgor safonau/PDC;
- xv. derbyn bod angen newid ymddygiad yn y dyfodol;
- xvi. parodrwydd i fynychu hyfforddiant pellach;
- xvii. ymrwymiad i ofyn am gyngor priodol ynghylch y Cod yn y dyfodol;
- xviii. yn cydymffurfio â'r Cod ers y digwyddiadau a arweiniodd at y dyfarniad.

Ffactorau gwaethybol

- i. profiad maith, safle uchel a/neu swydd gyfrifol;
- ii. yr aelod yn ceisio beio pobl eraill yn annheg am ei weithredoedd ei hun;
- iii. ymddygiad bwriadol er mwyn cael budd personol, neu a arweiniodd at fudd personol (iddo ef/iddi hi ei hun, aelod o'r teulu neu gyfaill personol agos) neu anfantais i rywun arall;
- iv. mynd ati'n fwriadol i gamddefnyddio swydd gyhoeddus a/neu adnoddau cyhoeddus er budd personol (iddo ef/iddi hi ei hun, aelod o'r teulu neu gyfaill personol agos) neu er budd gwleidyddol;
- v. camddefnyddio neu fanteisio ar safle o ymddiriedaeth;
- vi. torri'r Cod dro ar ôl tro a/neu nifer o achosion o dorri'r Cod, gan gynnwys parhau â phatrwm ymddygiad sy'n golygu bod yr unigolyn yn peidio â chydymffurfio â'r Cod dro ar ôl tro;
- vii. anonestrwydd a/neu dwyll, yn enwedig yn ystod ymchwiliad yr Ombwdsmon;
- viii. diffyg dealltwriaeth neu wrthod derbyn y camymddwyn ac unrhyw ganlyniadau;
- ix. gwrthod a/neu fethu â mynychu hyfforddiant sydd ar gael ar y Cod;
- x. ymddygiad bwriadol neu ddiotal heb boeni llawer, os o gwbl, am y Cod;
- xi. anwybyddu cyngor, hyfforddiant a/neu rybuddion ynglŷn ag ymddygiad yn fwriadol neu'n ddiotal;
- xii. mynegi barnau nad ydynt yn haeddu cael eu parchu mewn cymdeithas ddemocrataidd, sy'n anghydnaws ag urddas dynol ac sy'n gwrthdaro â hawliau sylfaenol pobl eraill (gweler paragraffau 27 – 30 uchod);
- xiii. rhwystro a/neu beidio â chydymffurfio â phrosesau unrhyw ymchwiliad gan yr Ombwdsmon, Pwyllgor Safonau a/neu Banel Dyfarnu Cymru;
- xiv. gwrthod derbyn y ffeithiau er gwaethaf tystiolaeth glir i'r gwrthwyneb;
- xv. gweithred/gweithredoedd sydd wedi dwyn anfri ar yr awdurdod perthnasol a/neu'r gwasanaeth cyhoeddus;

- xvi. peidio â rhoi sylw i gyngor a/neu rybuddion blaenorol a chadw at unrhyw sicrwydd blaenorol a roddwyd ynglŷn ag ymddygiad sy'n berthnasol i'r Cod.
- xvii. canfyddiadau blaenorol o beidio â dilyn darpariaethau'r Cod.
- xviii. parhau i wadu'r ffeithiau, er gwaethaf tystiolaeth glir i'r gwrthwyneb.

Cyflawni diben y drefn gosbau

- 43. Efallai y bydd angen i'r tribiwnlys ystyried rhagor o addasiadau i'r gosb a ddewiswyd neu i hyd cosb er mwyn sicrhau effaith ataliol briodol, i'r unigolyn a/neu aelodaeth ehangach y cyngor, neu er mwyn cadw hyder y cyhoedd. Bydd angen i dribiwnlysoedd hefyd ystyried ffactorau allanol a allai gynyddu neu leihau effaith y gosb a ddewiswyd.

Budd y cyhoedd

- 44. Prif ddiben y drefn gosbau yw cynnal safonau ymddygiad mewn bywyd cyhoeddus a chadw hyder mewn democratiaeth leol. Dylai tribiwnlysoedd adolygu'r gosb a ddewiswyd ganddynt drwy ei chymharu â phenderfyniadau blaenorol Panel Dyfarnu Cymru ac ystyried gwerth y gosb a ddewiswyd o ran effaith ataliol ar gynghorwyr yn gyffredinol a'i heffaith o ran hygredded ymhlith y cyhoedd yn ehangach. Os yw'r ffeithiau a arweiniodd at dorri'r cod yn golygu bod yr aelod yn gwbl anaddas ar gyfer swydd gyhoeddus, yna mae'n debyg mai anghymhwys, yn hytrach nag atal dros dro, fydd y gosb fwyaf priodol.

Cymhwyster ar gyfer swydd gyhoeddus mewn awdurdodau perthnasol eraill

- 45. Bydd aelodaeth bresennol Ymatebydd o bob awdurdod y mae Deddf Llywodraeth Leol 2000 yn berthnasol iddo yn cael ei hangymhwysu'n awtomatig, pa un a yw wedi torri Codau'r awdurdodau eraill ai peidio. Bydd anghymhwysiad hefyd yn atal yr Ymatebydd rhag derbyn swydd gyhoeddus, drwy gael ei ethol neu ei gyfethol, yn unrhyw awdurdod arall y mae'r Ddeddf yn berthnasol iddo nes bydd yr anghymhwysiad wedi dod i ben.
- 46. Bydd atal dros dro yn rhwystro'r aelod rhag cymryd rhan fel aelod o'r awdurdod y canfuwyd ei fod wedi torri ei God, ond nid o reidrwydd fel aelod o unrhyw awdurdodau eraill y mae'r Ymatebydd/Apelydd yn aelod ohonynt. Os yw ffeithiau achos yn codi amheuaeth ynglŷn ag addasrwydd cyffredinol yr aelod ar gyfer swydd gyhoeddus, gallai anghymhwysu fod yn fwy addas nag atal dros dro.

Cyn aelodau

- 47. Mewn amgylchiadau lle byddai'r tribiwnlys fel arfer yn rhoi cosb ond nad yw'r Ymatebydd yn aelod mwyach, gallai anghymhwysiad byr fod yn briodol (dim ond mewn tribiwnlysoedd achos y gall hyn ddigwydd). Bydd hyn yn sicrhau nad yw'r Ymatebydd yn gallu dychwelyd i swydd gyhoeddus, er enghraifft drwy gael ei gyfethol, cyn diwedd y cyfnod o atal dros dro a fyddai wedi cael ei ddefnyddio pe na bai wedi ymddiswyddo neu heb gael ei ailethol. Mae cerydd yn dal yn opsiwn ar gyfer tribiwnlysoedd apêl.

Effaith ariannol

48. Dylai tribiwnlysoedd ystyried effaith ariannol cosb ar aelodau: os yw aelod wedi cael ei atal dros dro neu ei anghymhwysu ni fydd yn derbyn ei gyflog a'i lwfansau. Mae'r effaith ariannol yn amrywio o ad-daliad treuliau blynyddol ar gyfer cynghorwyr cymuned i gyflog sylfaenol a threuliau ar gyfer cynghorwyr sir i'r cyflogau uwch a delir i arweinwyr cynghorau mawr¹⁴.

Yr effaith ar yr etholwyr

49. Mae'r Uchel Lys wedi cydnabod bod y Senedd wedi rhoi pŵer penodol i dribiwnlysoedd achos sy'n eu galluogi i ymyrryd ag ewyllys yr etholwyr ac y gallai 'ymyriad' o'r fath fod yn angenrheidiol er mwyn cadw ymddiriedaeth a hyder y cyhoedd yn y broses ddemocrataidd leol. Dylai tribiwnlysoedd fod yn hyderus o'u hawl i anghymhwysu aelodau y mae eu hymddygiad wedi dangos nad ydynt yn gymwys i gyflawni'r cyfrifoldebau a roddwyd iddynt gan yr etholwyr.

50. Pan fydd aelod yn cael ei atal dros dro mae'r etholwyr yn cael eu hamddifadu dros dro o gynrychiolaeth leol, tra mae anghymhwysu yn cychwyn proses, naill ai is-etholiad neu gyfetholiad, i benodi rhywun yn lle'r aelod sydd wedi'i anghymhwysu.

Amseriad etholiadau lleol

51. Yn gyffredinol, dylai hyd anghymhwysiad fod yn gysylltiedig â natur y tor-amod ac amgylchiadau'r achos, a dylai gael ei weithredu hyd yn oed os bydd etholiadau lleol yn cael eu cynnal yn fuan. Ar adegau eithriadol gallai hyd yr anghymhwysiad gael effaith anghymesur iawn ar yr aelod. Er enghraifft: byddai amghymhwysiad o 18 mis, a fyddai'n cael ei orfodi yn Rhagfyr 2020, yn atal aelod rhag sefyll mewn etholiad llywodraeth leol tan fis Mai 2027, gan y byddai cyfnod yr anghymhwysiad yn para am fis arall ar ôl etholiadau Mai 2022. Dylai tribiwnlysoedd fod yn barod i wrando ar gyflwyniadau ynglŷn â pham y dylid amrywio hyd anghymhwysiad, gan gadw egwyddor gyffredinol budd y cyhoedd mewn cof.

Anghymwysuadau awtomatig

52. Yn unol â'r gyfraith bydd unrhyw aelod sy'n cael dedfryd o garchar am dri mis neu ragor (pa un a yw'n ddedfryd ohriedig ai peidio) yn cael ei anghymhwysu'n awtomatig am bum mlynedd. Nid yw'r ffaith fod Llys wedi rhoi cosb lai yn golygu bod anghymhwysiad am bum mlynedd yn amhriodol. Os yw'r tribiwnlys achos o'r farn nad yw'r aelod dan sylw'n addas i ddal swydd gyhoeddus ac nad yw'n debygol o fod yn addas yn ystod y pum mlynedd nesaf, yna gallai anghymhwysiad o'r fath fod yn briodol.

Cadarnhau'r gosb

53. Dylai tribiwnlysoedd gadarnhau eu penderfyniad terfynol ynglŷn â chosb, gan hysbysu'r gwrandawriad a'i gofnodi yn hysbysiad y penderfyniad. Bydd

---

¹⁴ <https://llyw.cymru/irpws/sub/home/?skip=1&lang=cy>

tribiwnlysoedd yn gwneud yn siŵr bod y rhesymau dros eu penderfyniad, gan gynnwys unrhyw ffactorau lliniarol a gwaethgol sylweddol, yn cael eu cynnwys yn y cofnod ysgrifenedig llawn o'r trafodion er mwyn sicrhau bod y partïon a'r cyhoedd yn gallu deall ei gasgliadau ynglŷn â'r gosb.

Argymhellion

54. Mae gan dribiwnlysoedd achos hefyd bŵer i wneud argymhellion¹⁵ i'r awdurdod perthnasol y mae wedi ystyried ei God ynglŷn ag unrhyw faterion yn ymwneud ag:

- ymarfer swyddogaethau'r awdurdod;
- Cod Ymddygiad yr awdurdod;
- Pwyllgor Safonau'r awdurdod.

55. Mae gan yr awdurdod y gwneir yr argymhellion iddo ddyletswydd i'w hystyried cyn pen tri mis, yna paratoi adroddiad i'r Ombwdsmon yn amlinellu'r camau gweithredu y mae ef, neu ei Bwyllgor Safonau, wedi eu cymryd neu am eu cymryd. Os nad yw'r Ombwdsmon yn fodlon â'r camau a gymerwyd neu y bwriedir eu cymryd, mae ganddo bŵer i ofyn i'r awdurdod gyhoeddi datganiad yn rhoi manylion am yr argymhellion a wnaethpwyd gan y tribiwnlys achos a rhesymau'r awdurdod dros beidio â'u gweithredu'n llawn. O ganlyniad, cynghorir tribiwnlysoedd i ystyried eu defnydd o'r pŵer hwn yn ofalus.

Tribiwnlysoedd achos interim – pennu cosb

56. Bydd tribiwnlysoedd achos interim yn penderfynu, ar ôl ystyried adroddiad (gan gynnwys unrhyw argymhelliad) gan yr Ombwdsmon ar ymchwiliad sy'n cael ei gynnal i achos honedig o gamymddwyn, a yw am atal yr aelod neu'r aelod cyfetholedig dros dro, o'r awdurdod neu o rôl o fewn yr awdurdod, neu ei atal dros dro yn rhannol.

57. Yn wahanol i dribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl, nid yw tribiwnlysoedd achos interim yn ddisgyblaethol. Nod tribiwnlysoedd achos interim yw:

- hwyluso ymchwiliad effeithiol a chyflym gan yr Ombwdsmon i ymddygiad yr ymatebydd;
- lleihau unrhyw amhariad ar fusnes yr awdurdod dan sylw yn ystod yr ymchwiliad;
- cadw enw da'r awdurdod dan sylw;
- diogelu'r awdurdod dan sylw rhag her gyfreithiol.

58. Y pwerau sydd ar gael i dribiwnlys achos interim¹⁶ yw atal yr Ymatebydd dros dro, yn gyfan gwbl neu'n rhannol, rhag bod yn aelod neu'n aelod cyfetholedig o'r awdurdod dan sylw, am ddim mwy na chwe mis (neu, os yw'n fyrrach, am weddill cyfnod yr aelod yn ei swydd). Yn achos atal dros dro yn rhannol, bydd

¹⁵ Adran 80, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/22/section/80>

¹⁶ Adran 78(1), Deddf Llywodraeth Leol 2000

angen i'r tribiwnlys achos interim benderfynu o ba weithgaredd y mae'r ymatebydd i gael ei atal dros dro.

Diben a phroses

59. Mae tribiwnlysoedd achos interim yn cydnabod nad oes canfyddiad pendant wedi'i wneud eto ynglŷn â dilysrwydd yr honiadau ynglŷn â'r Ymatebydd ac y gall unrhyw fath o atal dros dro gael effaith sylweddol ar rôl, hygrededd a materion ariannol aelod.
60. O ganlyniad, bydd tribiwnlysoedd achos interim yn ceisio cymryd y camau lleiaf posibl er mwyn sicrhau bod yr ymchwiliad yn cael ei gwblhau'n effeithiol, bod yr awdurdod dan sylw'n gweithredu'n briodol ac nad yw'r cyhoedd yn colli eu ffydd yn yr awdurdod. Ni fydd y tribiwnlys yn penderfynu atal aelod yn llawn oni bai y byddai'n methu â chyflawni ei amcanion fel arall.

Natur yr honiad(au)

61. Bydd tribiwnlysoedd achos interim yn dechrau drwy ystyried natur yr honiadau yn erbyn yr Ymatebydd er mwyn penderfynu, os bydd yr honiad yn cael ei gadarnhau, a fyddai atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol yn gosb briodol.

Peidio â chymryd camau pellach

62. Os bydd y tribiwnlys yn dod i'r casgliad na fyddai canfyddiad o dor-amod yn arwain at atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol, mae'n annhebygol iawn o wneud gorchymyn o'r fath heb roi rhesymau da pam na all ymchwiliad yr Ombwdsmon fynd yn ei flaen yn effeithiol heb gamau o'r fath.
63. Os bydd y tribiwnlys yn dod i'r casgliad y byddai canfyddiad o dor-amod yn arwain at atal dros dro neu atal dros dro yn rhannol, bydd angen iddo gael dadl gref o hyd bod atal yr Ymatebydd dros dro neu ei atal dros dro yn rhannol o fudd i'r cyhoedd cyn i'r Ombwdsmon gwblhau ei ymchwiliad a chyfeirio adroddiad terfynol i Banel Dyfarnu Cymru.

Atal Dros Dro yn Rhannol

64. Mae atal dros dro yn rhannol yn cynnig y posibilrwydd o ddiogelu hyder y cyhoedd mewn awdurdod a'i alluogi i weithredu'n effeithiol heb amddifadu'r etholwyr o gynrychiolaeth i'w ward. Efallai y bydd tribiwnlysoedd achos interim yn dymuno dilyn yr egwyddorion sy'n berthnasol i ddull gweithredu tribiwnlysoedd achos a thribiwnlysoedd apêl mewn cysylltiad ag atal dros dro yn rhannol.
65. Gallai atal dros dro yn rhannol fod yn briodol mewn amgylchiadau lle mae'r honiadau'n uniongyrchol berthnasol i swyddogaeth neu faes cyfrifoldeb penodol ac yn anghyson â'r swyddogaeth a'r maes cyfrifoldeb, neu os yw'r Ymatebydd yn ymarfer swyddogaethau gweithredol ar ran yr awdurdod yr honnir ei fod ef neu hi wedi torri ei God, neu gellid gwahardd yr Ymatebydd o'i gyfrifoldebau penodol neu weithredol er mwyn tawelu ofnau'r cyhoedd heb

danseilio gallu'r awdurdod i weithredu'n effeithiol nac amddifadu'r etholwyr o gynrychiolaeth i'w rhanbarth/ward.

Atal dros dro

66. Mae atal dros dro yn debygol o fod yn briodol os oes pryder dilys ynglŷn ag unrhyw un o'r canlynol:

- gallai'r Ymatebydd ymyrryd â thystiolaeth neu â thystion sy'n berthnasol i'r mater sy'n cael ei ymchwilio;
- ni allai'r awdurdod dan sylw weithredu'n effeithiol pe bai'r Ymatebydd yn parhau yn ei swydd tra bo'r honiad yn ei erbyn ef neu hi yn dal heb ei ddatrys – bydd y tribiwnlys yn rhoi sylw arbennig i unrhyw fethiant neu fethiant posibl yn y berthynas rhwng yr Ymatebydd, aelodau eraill a/neu staff allweddol yr awdurdod;
- mae'r honiadau'n codi materion difrifol iawn, a phe bai'r Ymatebydd yn parhau yn ei swydd tra bo'r honiadau'n dal heb eu datrys byddai hyder y cyhoedd yn yr awdurdod yn cael ei roi yn y fantol.

Atodiad: dogfennau a chanllawiau eraill sy'n berthnasol i dribiwnlysoedd

Panel Dyfarnu Cymru : Llawlyfr Aelodau (2017)

Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru – Y Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol, awdurdodau tân ac achub, ac awdurdodau parciau cenedlaethol: Canllawiau (Awst 2016) a'r Cod Ymddygiad ar gyfer aelodau cynghorau cymuned: Canllawiau (Awst 2016)

Equal Treatment Bench Book, Y Coleg Barnwrol (fel y'i diwygiwyd)

Rheoliadau Dyfarniadau gan Dribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Achos Interim (Cymru) 2001 Rhif 2288 (Cy.176), fel y'u diwygiwyd gan Reoliadau Awdurdodau Lleol (Tribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Achos Interim a Phwyllgorau Safonau) (Diwygio) (Cymru) 2009 Rhif 2578 (Cy.209)

Rheoliadau Ymchwiliadau Llywodraeth Leol (Swyddogaethau Swyddogion Monitro a Phwyllgorau Safonau) (Cymru) 2001 Rhif 2281 (Cy.171), fel y'u diwygiwyd gan Reoliadau Llywodraeth Leol (Pwyllgorau Safonau, Ymchwiliadau, Gollyngiadau ac Atgyfeirio) (Cymru) (Diwygio) 2016 Rhif 85 (Cy.39)